

7. Банк замість документів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://minfin.com.ua/>.
8. Нововведення в світі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.eba.com.ua/>.
9. Розвиток Інтернет-банкінгу в Україні / Т.А. Говорушко, І.П. Ситник, В.М. Ляховецька // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». – 2015. – Вип. 15. – Ч. 5. – С. 146–149.
Світові тренди банківських інновацій [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/>.
Досягнення Естонії у сфері інновацій [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://hvylyya.net/>.
Електронний уряд для початківців [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://24tv.ua/special/egovernment/>.

Анотація. В статті вивчені сутність системи BankID і цілі її впровадження. Проаналізовано розвиток системи BankID в Україні на сучасному етапі. Досліджено законодавчу базу щодо регулювання функціонування системи BankID в Україні. Визначено механізми роботи системи BankID, переваги та недоліки її застосування порівняно з іншими, більш поширеними методами верифікації. Проведено аналіз зарубіжного досвіду застосування BankID.

Ключові слова: BankID, верифікація, електронний бізнес, електронна послуга, Інтернет-банкінг, платіжні системи.

Summary. Clarified the essence of BankID system and the purpose of its implementation. Analyzed the development of BankID system in Ukraine at the present stage. Studied the legal framework for regulation of BankID system functioning in Ukraine. Defines the mechanisms BankID system operation, advantages and disadvantages of its use in comparison with other, more common, methods of verification. The analysis of foreign experience of BankID.

Key words: BankID, verification, e-business, electronic services, Internet banking, payment systems.

УДК 314.743

Смутчак З. В.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту, економіки та права
Кіровоградської льотної академії
Національного авіаційного університету*

Smutchak Z. V.

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of Management, Economics and Law
Kirovograd Flight Academy of National Aviation University*

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ ІНТЕНСИВНОСТІ ЗОВНІШНІХ ТРУДОВИХ МІГРАЦІЙНИХ ПОТОКІВ

THE SOCIAL AND ECONOMIC CONSEQUENCES OF INTENSITY OF THE EXTERNAL LABOR MIGRATION

Анотація. У статті розглянуто передумови виникнення еміграційних процесів, їх причини і наслідки. Особливу увагу приділено історичним етапам переміщень людських ресурсів в Україні. Проаналізовано динаміку чисельності міжнародних емігрантів у світі за останні роки. Виявлено основні тенденції сучасної міжнародної трудової еміграції. Окреслено можливі наслідки інтенсифікації еміграційних процесів в Україні.

Ключові слова: переміщення людських ресурсів, трудова еміграція, емігрант, еміграція, трудовий потенціал.

Постановка проблеми. Питання еміграції громадян до інших країн є одним із найактуальніших для сучасної України. Зрозуміло, що емігрувати за межі рідної країни змушені люди, які з різних причин не можуть повноцінно жити на її теренах. Перехід України на ринковий шлях розвитку супроводжується не лише великою кількістю політичних і соціально-економічних змін, а й глибокою демографічною кризою, однією з першопричин якої є еміграція населення.

Дослідження даної теми продиктоване низкою серйозних змін у соціальному, політичному та економічному житті України. Після набуття Україною незалежності

одним із здобутків демократизації суспільного життя стало усунення обмежень на перетин державного кордону, забезпечення вільного пересування громадян.

На сучасному етапі розвитку глобалізації трудова еміграція виступає своєрідним каталізатором цього процесу, адже вона є одночасно причиною (консолідації культур, релігій) та наслідком («стирання кордонів» між етносами, державами) глобалізації. Однак українська трудова еміграція не є явищем, пов'язаним лише зі світовими тенденціями. Особливістю мотивації до переселення наших громадян на нові місця проживання та працевлаштування за кордоном є кризові економічні чинники всередині держави.

Питання трудової еміграції громадян України за кордон є проблемою державного рівня. Тема українських заробітчан активно обговорюється в пресі та на телебаченні, привертаючи увагу всього суспільства. Мільйони трудових емігрантів з України, більшість з яких працює в Росії, країнах Західної Європи та Північної Америки, змушують державу по-новому усвідомити важливість проблеми захисту прав та свобод її громадян. Сьогодні більшість наших співвітчизників перебуває за кордоном у статусі нелегальних трудових емігрантів і належить до найбільш дискримінованої та незахищеної категорії іноземців. У зв'язку із цим зростає кількість звернень до органів державної влади України від громадян, які потрапляють у складні ситуації за кордоном, з проханням надати їм допомогу та захистити. Ця важлива проблема підкреслюється масштабами та тенденціями трудової еміграції з України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Темі нової хвилі української еміграції, причинам її виникнення та наслідкам стабілізації присвячено чимало праць вітчизняних учених, серед яких особливу увагу привертають дослідження А. Круглашова, Е. Лібанової, Т. Лупула, О. Малиновської, В. Макара, І. Маркова, О. Сича, В. Трошинського, К. Чернової, А. Шевченка.

Метою статті є дослідження передумов виникнення зовнішніх трудових міграційних потоків в Україні, їх причин і можливих наслідків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Феномен української діаспори як частини світового українства є унікальним явищем нашої культури, нашої історії. Масові переселення українців за кордон починаються у другій половині – наприкінці XIX ст. Прийнято виділяти чотири хвилі української еміграції.

Перша хвиля починається з останньої чверті XIX ст. і триває до початку Першої світової війни. Масова трудова еміграція до США розпочалася у 1877 р., до Бразилії – у 1880-ті роки, до Канади – з 1891 р., до Сибіру – після революції 1905–1907 рр. Виїздили й до Аргентини, Австралії, Нової Зеландії, на Гавайські острови. Цю еміграцію спричинили аграрна перенаселеність деяких українських територій, низка економічних та соціальних і політичних утисків, національний гніт із боку австро-угорської і російської монархії [1].

Друга хвиля еміграції українців охоплювала період між Першою і Другою світовими війнами у XX ст. і була викликана поєднанням соціально-економічних та політичних причин. Емігрували переважно ті українці, які зі зброєю в руках боролися проти радянської влади, підтримували Центральну Раду, Директорію, Гетьманат. Це були великі і середні землевласники, торговці, службовці, священнослужителі, інтелігенція, солдати і козаци українських військових з'єднань. Вони виїздили до Польщі, Чехословаччини, Австрії, Румунії, Болгарії, Німеччини, Франції, США і Канади.

Третя хвиля еміграції викликана політичними мотивами і розпочалася наприкінці Другої світової війни. Більшою мірою це репатріанти з англійської, американської, французької окупаційних зон. Найчисленнішими серед них були колишні військовополонені, яких сталінсько-беріївський режим уважав зрадниками. Істотну частину переміщених осіб становили люди, силоміць забрані на роботи до Німеччини. Були тут також, звичайно, й ті, хто відверто сповідував антирадянські погляди. Більшість емігрантів цієї хвилі осіла в США, Великобританії, Австралії, Бразилії, Аргентині, Франції [2].

Четверта хвиля, так звана «заробітчанська», розпочалася в 1990-х роках. Її головна причина – економічна

скрута перехідного періоду в Україні. Деякі дослідники наголошують на умисному створенні безробіття, головним чином, у Західній Україні. У результаті цього на тимчасову роботу в країни Європи, Америки і Росію виїхало близько 7–8 млн. людей. Частина з них, напевно, вже не повернеться в Україну [2].

Нині, за різними оцінками, понад 30% етнічних українців (понад 20 млн.) живуть за межами України й є громадянами інших держав [3].

Щодо нелегальної трудової еміграції, то вона здійснюється під виглядом туристичних поїздок. До 85% усіх трудових емігрантів виїжджають за кордон саме за туристичними візами (переважно короткостроковими). При цьому, як правило, необхідні для цього документи не оформляються, а гарантії працевлаштування є вельми сумнівними. Але навіть така перспектива не лякає наших громадян заради заробітку.

Проблемою українського ринку праці є надмірна трудова еміграція (за різними оцінками, від 2 до 7 млн. осіб). Близько 80% трудових емігрантів працюють за кордоном нелегально, хоча із 13 країнами світу Україна підписала двосторонні міждержавні угоди щодо працевлаштування емігрантів, а з 15 країнами ведуться переговори.

Наші емігранти мають досить високий освітній рівень, вищу чи незакінчену вищу освіту. Той факт, що за кордоном респонденти працюють, як правило, не за фахом, не є фактором, що стримує еміграцію. Тобто досить кваліфіковані фахівці з різних сфер, освічені люди, на підготовку яких витрачені значні, переважно державні кошти, не можуть реалізуватись у власній країні, а отже, і кошти, витрачені на їх підготовку, залишаються не відпрацьованими державі [3].

До того ж значний відсоток серед емігрантів становить молодь. Серед громадян віком 15–70 років, які шукали іншу основну або додаткову роботу в 2014 р., кожен третій був молодістю людиною віком 15–29 років.

Основними причинами, які спонукають молоду людину шукати іншу роботу, є низький рівень оплати праці та неповна зайнятість. До того ж молодь, виїжджаючи за кордон або до інших регіонів у пошуках тимчасового заробітку, має більше шансів та причин і можливостей залишитися на постійне місце проживання. Тобто, це та група ризику, яка не повертається на батьківщину, отже, вилучає назавжди себе як працівника та своїх майбутніх дітей як осіб, що оновлюють трудові ресурси [3].

Із кожним роком міжнародна трудова еміграція набуває все більш глобального характеру. На сьогодні абсолютна більшість країн світу охоплена трудовими еміграційними процесами.

За даними Міжнародної організації праці, станом на 2014 р. у всьому світі налічується близько 232 млн. міжнародних емігрантів, що становить 3,1% від загальної чисельності населення Земної кулі. Для порівняння: у 1990 р. ця цифра становила 154,2 млн., що свідчить про тенденцію до збільшення кількості емігрантів у світі (рис. 1).

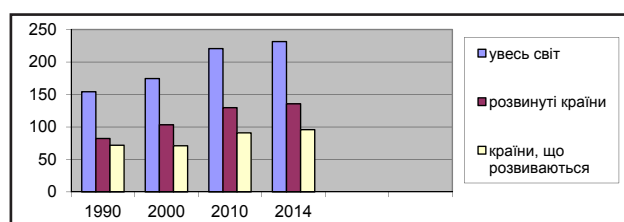

Рис. 1. Динаміка чисельності міжнародних емігрантів у світі, млн. осіб

Джерело: складено на основі [4]

На сучасному етапі розвитку світового господарства найбільш привабливими центрами для емігрантів є США та Канада (станом на 2015 р. чисельність емігрантів у цих країнах становила 45,8 млн. та 7,3 млн. осіб відповідно). Конкурентами США і Канади виступають країни Західної Європи, а саме Німеччина (9,8 млн. емігрантів), Великобританія (7,8 млн.), Франція (7,4 млн.), Швейцарія (2,3 млн.) тощо. Виділяють такі напрямки, які характерні для сучасних європейських еміграційних потоків: із менш розвинутих країн Східної і Південної Європи (Іспанії, Греції, Туреччини, Польщі, Угорщини тощо) до високорозвинутих країн Північної та Західної Європи (Франції, Німеччини, Великобританії, Швеції і т. д.); із країн Північної Африки, Пакистану, Індії до країн Західної Європи; між високорозвинутими країнами Європи [4; 6; 7].

Австралія також є важливим центром залучення трудових ресурсів (6,5 млн. емігрантів). У кінці ХХ ст. виділився новий центр залучення робочої сили – район Перської затоки, що представлений такими країнами, як Бахрейн, Кувейт, Оман, Катар, Саудівська Аравія, Об'єднані Арабські Емірати.

На Африканському континенті приваблюють країни Південної та Центральної Африки. Взагалі чисельність емігрантів у всіх країнах Африки станом на 2014 р. становить 18,6 млн. осіб [4–7].

Відносно новими в цьому сенсі є «нові індустріальні країни» Азіатсько-Тихоокеанського регіону: Сінгапур (2,3 млн. емігрантів), Республіка Корея (1,2 млн.), Гонконг (2,8 млн.), а також Тайвань і країни Латинської Америки: Аргентина (1,9 млн. емігрантів), Венесуела (1,2 млн.) та Бразилія (близько 600 тис.) [4].

Надзвичайно актуальним є вивчення економічної сутності міжнародної еміграції, причини, мотиви, які породжують еміграцію робочої сили, її вплив на соціально-економічний розвиток країни, дослідження світового досвіду регулювання міграційних процесів та можливості його використання в Україні.

У сучасних умовах домінуючою тенденцією у міжнародних відносинах є глобалізація, одним із проявів якої виступає міжнародна еміграція робочої сили. Важливість дослідження еміграційних процесів, їх причин та мотивів зумовлена також стрімким зростанням обсягів, нарощуванням інтенсивності, вагомим впливом на економічний та соціальний розвиток країни.

Особливе місце еміграції робочої сили в сучасних умовах визначається насамперед високою динамікою, швидким реагуванням на зміни у суспільстві та економіці. Все більшого поширення і особливого значення набуває переміщення людських ресурсів, зумовлене соціально-економічними, військовими, етнічними та релігійними чинниками. Швидке зростання масштабів міжнародної еміграції, залучення до неї значних обсягів трудових ресурсів робить актуальним дослідження міжнародної еміграції робочої сили як однієї з форм світових господарських зв'язків та її впливу на світове господарство.

Світовий досвід переконливо свідчить, що трудова еміграція забезпечує як безперечні переваги, так і значні перешкоди як країнам, що приймають робочу силу, так і країнам, які її постачають. Разом із тим, міжнародна еміграція робочої сили породжує й гострі соціально-економічні проблеми.

Країни, що приймають робочу силу, отримують при цьому такі переваги:

- внаслідок зменшення витрат виробництва підвищується конкурентоспроможність товарів, які виробляються країною, що пов'язано з більш низькою ціною іноземної робочої сили;

- іноземні робітники, створюючи додатковий попит на товари та послуги, стимулюють зростання виробництва і додаткову зайнятість у країні перебування;

- за імпорту кваліфікованої робочої сили країна, що її приймає, економить на витратах на освіту та професійну підготовку;

- іноземні робітники часто розглядаються як певний амортизатор у разі кризи та безробіття;

- іноземні робітники не забезпечуються пенсіями і не враховуються під час реалізації різного роду соціальних програм [8].

Заробітчки емігрантів, які є як мінімум у три рази вищими, ніж в Україні, мають і позитивні наслідки. По-перше, заробітчани отримують роботу, по-друге, зменшується напруга на вітчизняному ринку праці, по-третє, вони здійснюють перекази зароблених коштів своїм родичам в Україні. Обсяги переказів із-за кордону в 2007–2012 рр. представлено в табл. 1.

Перекази, що надійшли в 2012 р. ці як оплата праці (тобто від працівників, які працюють за кордоном менше року), становили 4,6 млрд. дол. Частка переказів у формі оплати праці має тенденцію до зростання: у 2008 р. вона становила лише 49,0%, у 2012 р. досягла 61,4% [9].

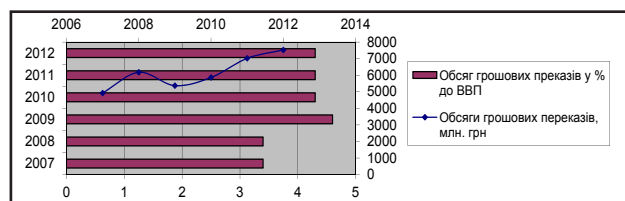

Рис. 2. Обсяги приватних грошових переказів із-за кордону

Джерело: складено на основі [2]

Тим не менше, перекази заробітчан покращують умови життя родин емігрантів, що, своєю чергою, підвищує платоспроможний попит. Негативним залишається той факт, що більшість надісланих коштів витрачається на споживання і лише в поодиноких випадках може інвестуватися в розвиток бізнесу. Таким чином, рівень заробітної плати – це чи не найважливіший фактор, який сприяє еміграції українців. Оскільки оплата праці навіть не висококваліфікованих робіт у країнах Євросоюзу є в рази вищою порівняно не тільки з Україною, а й з країнами СНД, можна припустити, що після спрощення візового режиму кількість емігрантів збільшиться. В умовах посилення конкуренції за людські ресурси одним із напрямів еміграційної політики багатьох країн стає заохочення повернення на батьківщину співвітчизників [10].

Залучення іноземної робочої сили призводить до зростання конкуренції на внутрішньому ринку праці, що певною мірою стимулює зростання продуктивності праці та ефективності виробництва в країні.

Еміграційні процеси мають великі негативні наслідки внаслідок відпливу висококваліфікованої робочої сили.

Важливість і значення «людського капіталу» підвищується практично в усіх країнах, які стали на шлях економічного реформування, особливо там, де економіка не дає можливості забезпечити відповідне працевлаштування фахівців, підготовлених у сфері вищої освіти, та наукових кадрів.

До головних причин, які змушують науковців залишати наукові установи, можна віднести: мізерну заробітну плату; різке падіння престижу наукової роботи в суспільстві; погіршення умов для нормальної наукової діяльності або неможливість реалізувати себе як ученого.

Чисельність фахівців, які виконують науково-дослідні роботи, за останні десять років в Україні скоротилася наполовину, 30% учених, залишаючись на своїх робочих місцях, фактично працюють над виконанням досліджень зарубіжних замовників [11].

На тлі позитивних аспектів трудової еміграції, що стосуються інвестування міжнародного еміграційного капіталу в Україну, все ще значною залишається нестача великої кількості висококваліфікованої робочої сили. Чисельними є втрати працездатного населення, а звідси – нестача працівників на робочих місцях підприємств нашої країни. Задля усунення проблеми нелегальної еміграції уряд країни повинен прийняти концепцію національної еміграційної політики для регулювання процесу трудової еміграції.

Свою чергою, імпорт робочої сили має і протилежний бік. Так, додаткова конкуренція на ринку праці призводить до зростання безробіття. Крім того, масову імміграцію завжди супроводжують зростання соціальної напруженості в суспільстві, конфлікти на расовому, національному та регіональному ґрунті, зростання злочинності та інших негативних явищ. Необхідно також зазначити, що працівники-іноземці, як правило, зазнають у країні – імпортері робочої сили різних форм дискримінації – від умов прийняття на роботу, оплати праці і до сфери медичного обслуговування, страхування.

Варто зазначити, що за роки незалежності України дуже активізувалися процеси трудової міграції, зокрема міждержавної. У середньому на строк від одного місяця до одного року за кордон виїжджають на заробітки близько 5 млн. осіб. Останнім часом виїзд відбувається не тільки з міст, а також із сільської місцевості, особливо прикордонних областей. Як правило, покидають свою домівку особи в найбільш працездатному віці – 35-40 років, більш як половина з них (60–65%) – чоловіки. По суті, йде масштабний експорт праці. Вітчизняна наука ще не звернула належної уваги на це явище з усіма його позитивними і негативними особливостями і не виробила якихось конструктивних рекомендацій. А потреба в них величезна [12].

На заробітки до країн СНД виїжджають переважно представники робітничих професій: шахтарі, будівельники, водії, трудівники сільського господарства; до країн далекого зарубіжжя – висококваліфіковані фахівці (науковці, програмісти, перекладачі), моряки, молоді, яка має вищу освіту і розраховує на роботу у сфері послуг. Найбільше трудових емігрантів з України працює в Греції, Чехії, Словаччині, на Кіпрі, у Німеччині, Швейцарії [12].

Одним із головних спонукальних мотивів еміграції все ще залишається вищий рівень заробітної плати в країнах прибуття. Міждержавна трудова еміграція має чимало позитивних сторін: вона допомагає сім'ям мігрантів виживати у складний період переходу до ринкової економіки, майже вдвічі знижує рівень безробіття на українському ринку праці, який сьогодні сягає, за офіційними даними, 4,3%, а з урахуванням прихованого безробіття він насправді є набагато вищим.

Значна частина трудових емігрантів, перебуваючи за кордоном, підвищує свою кваліфікацію, освоює нові професії, сучасні технології і системи організації виробництва. Повернувшись додому, дехто з них поповнює прошарок підприємців та фахівців, чия праця відповідає

світовим стандартам; їм легше влаштуватися на спільні підприємства.

Слід зауважити, що неврегульованість практичних питань міждержавної трудової еміграції спричинює соціальну незахищеність українських громадян, які працюють за кордоном, вони зазнають дискримінації з боку іноземних роботодавців щодо платні, умов, охорони праці тощо. Із загальної кількості емігрантів менш як 1% (28 тис. осіб) працюють легально, проте і вони дуже слабо захищені. Із 310 укладених міждержавних угод про регулювання трудової еміграції фактично виконуються лише угоди з Чехією та Словаччиною [13].

У зв'язку із запровадженням у низці сусідніх держав візового режиму оформлення в'їзних документів може стати для громадян України нереальним, а стихійне повернення нелегалів на батьківщину збільшить напруженість на регіональних ринках праці, особливо в прикордонних районах Львівської, Волинської, Чернівецької, Закарпатської, Луганської, Харківської областей. Так, застосування візового режиму в Польщі, Словаччині, Угорщині, Російській Федерації призведе до депортації та згорання виїзду до цих країн не менш як для 2 млн. нелегальних емігрантів з України.

Отже, незважаючи на низку переваг, головною проблемою залишається те, що нелегальний статус українців за кордоном знижує ціну їхньої праці, створює умови для численних зловживань, формує у свідомості роботодавців країн прибуття уявлення про Україну як недемократичну, неправову державу. Водночас нелегальна трудова еміграція не приносить доходів державі, не поповнює соціальні фонди, ускладнює взаєморозрахунки між державами з цього приводу. Оскільки більшість громадян виїждить на роботу за кордон не на підставі відповідної візи, а за допомогою туристичних, гостьових віз, ваучерів чи запрошень, розбіжність між статистичними й оціночними даними переконаливо засвідчує необхідність посилення уваги держави до цієї проблеми. Саме відсутністю такої уваги і користуються роботодавці за кордоном, запрошуючи висококласних спеціалістів. За таких умов величезний трудовий потенціал за мізерну винагороду використовується не в Україні.

Висновки. Трудова еміграція в Україні є результатом незадоволення громадян рівнем заробітної плати, наявності заборгованості по заробітній платі, низького рівня соціальної захищеності людей, великої кількості випускників ВНЗ за недостатньої кількості робочих місць та високого рівня безробіття в країні. Ці причини щороку збільшують кількість трудових емігрантів, і, на жаль, усе більше кваліфікованих працівників виїжджає за кордон у пошуках роботи і кращого життя. Все це призводить до значних утрат трудового потенціалу в Україні.

Із кожним роком чисельність українських трудових емігрантів збільшується. Україна по праву вважається однією з найбільших країн – донорів трудових ресурсів. Проблема полягає в тому, що в нашій державі не ведеться статистика щодо реальної кількості українських громадян, які працюють за кордоном. Немає також реальних даних щодо обсягів еміграції. Це спотворює картину еміграційних процесів в Україні, унеможливило ефективне їх регулювання і потребує приділення урядом більшої уваги до цієї проблеми.

Список використаних джерел:

1. Кизима І.С. Чинники зовнішньої трудової міграції населення України / І.С.Кизима [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua>.
2. Зубалій О. Історія української діаспори : [навч. посіб.] / О. Зубалій, Б. Лановик. – К., 1998. – 148 с.
3. Гайдуцький А. Масштаби потоків міграційного капіталу в Україну / А. Гайдуцький // Вісник НБУ. – 2007. – № 4. – С. 11–14.

4. World Migration in Figures: United Nations. – 2015 [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.oecd.org/els/mig/World-Migration-in-Figures.pdf>.
5. Міграція в Україні факти і цифри / Міжнародна організація з міграції (МОМ) Представництво в Україні. – Київ, 2011. – 17 с.
6. Сучасний стан та шляхи врегулювання проблем у сфері захисту прав трудових мігрантів-громадян України. Інформаційно-аналітичні матеріали до комітетських слухань / Верховна Рада України, Комітет з прав людини, національних меншин і міжнаціональних відносин. – К., 2010.
7. Ткаченко Л.Г. Проблеми соціального забезпечення українських трудових мігрантів / Л.Г. Ткаченко // Демографія та соціально-економіка. – 2009. – № 1. – С. 72.
8. Бербенець О.В. Проблеми міграції робочої сили та шляхи її вирішення / О.В. Бербенець // Ефективна економіка. – 2012. – № 10 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4450>.
9. Огляд приватних грошових переказів в Україну, що відображаються в статистиці платіжного балансу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/Publication/econom/Balans/Ogl_grosh_perekaz. Pdf.
10. Малиновська О.А. Політика сусідніх країн щодо співвітчизників як інструмент поповнення людських ресурсів: виклики та уроки для України / О.А. Малиновська // Стратегічні пріоритети. – 2013. – № 3(28). – С. 138–146.
11. Карпачова Н.І. Світова проблема еміграції висококваліфікованої робочої сили та відтік інтелекту з України / Н.І. Карпачова // Безпека життєдіяльності. – 2007. – № 10. – С. 15–19.
12. Фомін С. Глобалізація та її наслідки для міграційних процесів України / С. Фомін // Політика і час. – 2004. – № 7. – С. 62–73.
13. Лахно С. Міграція: проблеми лишаються / С. Лахно // Політика і час. – 2003. – № 7. – С. 74–77.

Анотація. В статті розглянуті передумови виникнення еміграційних процесів, їх причини і наслідки. Особливу увагу приділено історичним етапам переміщення людських ресурсів в Україні. Проаналізована динаміка численності міжнародних емігрантів в світі за останні роки. Виявлені основні тенденції сучасної міжнародної трудової еміграції. Визначено можливі наслідки інтенсифікації еміграційних процесів в Україні.

Ключеві слова: переміщення людських ресурсів, трудова еміграція, емігрант, еміграція, трудовий потенціал.

Summary. The preconditions of emigration processes, their causes and consequences are discussed in the article. Particular attention is paid to the historical stages of human resources movements in Ukraine. The dynamics of the number of international emigrants in the world in recent years is analysed. The main trends of modern international labor emigration are revealed. The possible effects of the intensification of emigration processes in Ukraine are determined.

Key words: human resources movements, labor emigration, emigrant, emigration, labor potential.